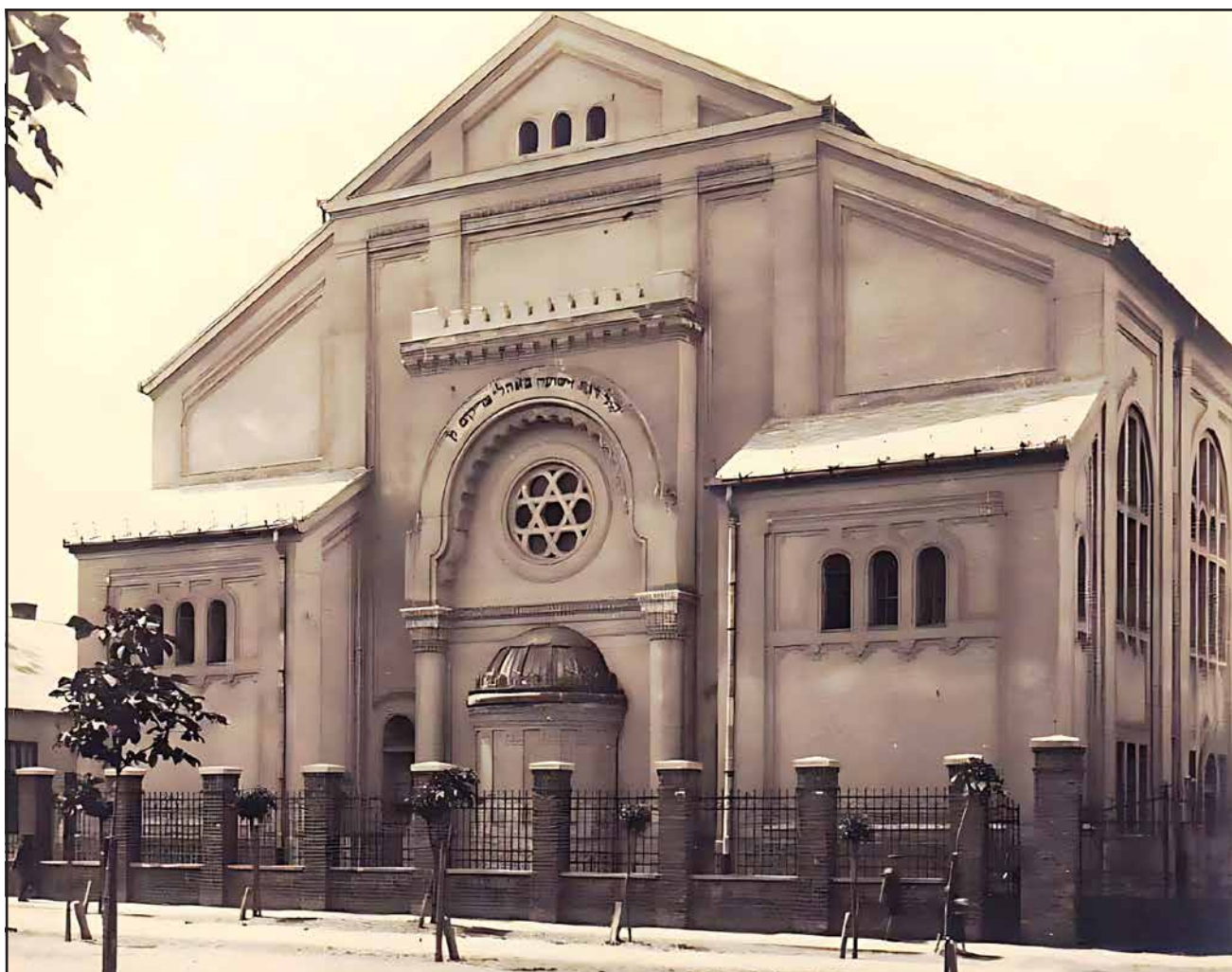

A nyíregyházi ortodox zsinagóga az 1930-40-es években (archív képeslap)

100 ÉVES LETT A ZSINAGÓGÁNK

A címlapon látható fotóról mindössze annyi információval rendelkezünk, amely a képaláírásban olvasható. Ez sok kérdést vet fel, de legfőképp azt, mikor és miért tűnt el az alábbi héber felirat. Csak találgathatunk.

מִקִּידָּצַ יִלְהָאב הָעוֹשִׁיו הַנֵּר לֹק

„Ujjongás és szabadulás hangja az igazak sátraiban.”
(Tehilim 118:15)

E mondat részét képezi a zarándokünnepeken és hanukakor szokásos Halél – háladáadás – imánnak. A héber szövegben az ohél szó sátrat jelent ugyan, de tágabb értelemben zsinagógát és tanházat is.

A fenti kérdésre talán már soha nem kapunk választ, de annak, hogy e kérdés felmerült a Sófár munkatársainak gondolataiban, egyszerű oka van. **Éppen 100 éve, 1924-ben az őszi ünnepek előtt avatták fel a Nyíregyházi Ortodox Hitközség zsinagógáját, azaz ünnepélyesen bevitték és elhelyezték a Tórát, s ezáltal vált az „ujjongás és a szabadulás” otthonává.**

E fontos eseményről, ennek dátumáról dokumentum, hírnagy nem található. Riczu Zoltán kutatásainak köszönhetően¹ tudjuk, hogy a használatbavételi engedély kiadásának dátuma 1924. szeptember 27. Az 5685. zsinagógai évben az újév, ros hasana viszont szeptember 15-én este köszöntött be. Feltételezhetjük, hogy elődeink voltak oly bátrak,

¹ Zsidó épületek és emlékek Nyíregyházán. Nyíregyháza 1992.

hogy néhány hetet „csaltak”, és még a hivatalos használatba vétel előtt felszentelték zsinagógájukat.

A Nyírvidék c. újság 1923. február 27-i száma arról tudósít, hogy felbontották a nagyszámú helyi vállalkozó által benyújtott pályázatokat². A helyi sajtó a döntésekről, a munkálatok megkezdésének dátumáról azonban később nem tudósít. Ahogy elmaradt az avatási szertartásról szóló hírközlés is, talán az ortodoxia zárkózottsága miatt.

A zsinagógaépítés gondolata szükségszerű volt, ezt többek között az ortodoxia létszáma is indokolta. Az ortodox közösség 1905-ben lett önálló hitközség. A korábbi évtizedekben, a zsidóság felekezetekre szakadásától számítva, a status quo hitközség taghitközségeként szerepelt, s a viszony, mondjuk úgy, nem volt felhőtlen. Az ortodoxia hitélete kisebb-nagyobb imaházakban folyt, az 1880-ban megépült Szarvas utcai templom a „stateszku” hívek hajléka volt.

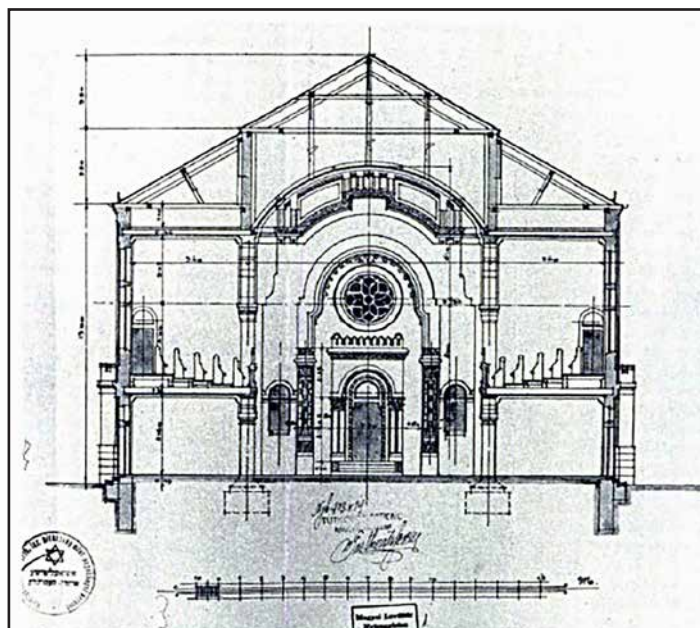
Az építés gondolata az első háború után fogalmazódott meg Németi Sándor elnöksége alatt, aki egy agilis, tekintélyes földbirtokos volt. A hitközség rabbija ekkor már Wieder Sólem, aki apósát, Friedman Izsákot követte a rabbiszékben. Mindkettőjük – családtagjaik nagy részével együtt – a vészkorszak áldozatai lettek. Emléküket – lapunk kezdeményezésére – a nyíregyházi zsidó közösségeket valaha szolgáló vallási és világi vezetőkkel együtt a zsinagóga falán elhelyezett emléktáblák őrzik.

Emléktáblák a zsinagógában (Fotók: György András)

Az ortodox hitközség vezetése Baumhorn Lipót (1880-1932) bízta meg a zsinagóga megtervezésével, akit az építész szakma ugyan nem a legnagyobbak közé sorol, de azzal, hogy 37 zsinagóga építésében működött közre – Trianon után a határainkon túl is –, a legnagyobb zsinagóga-építésznek tartjuk. De ne feledjük Z. Szalai Pál művésztanárt sem, mikor a templom feliratait, díszítéseit szemléljük. (Róla reményeink szerint Amerikában élő leszármazottja jóvoltából fogunk megemlékezni.)

² Nyírvidék, 1923.február 27. 3. oldal

A nyíregyházi zsinagóga terve, 1923
(Forrás: Magyar Építőművészet, 1999/3. 54.)

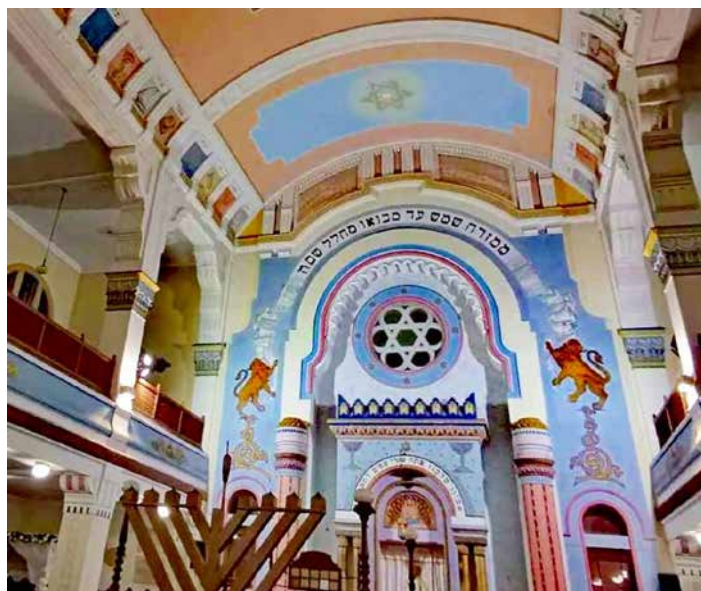
A felszentelést követően az épület külső, belső munkálatai 1932-ig folytak. Sajnos a zsidó közösség a templom életének 20. évében szembesült azzal, hogy az imádság háza a gettó kórháza lett, majd később, a deportálást követően katonai lőistálló. Elképzelni sem tudjuk, hogy a túlélők milyen rendkívüli erőfeszítést tettek azért, hogy mielőbb beindulhasson a hitélet a város akkorra már – a Szarvas utcai status quo templom 1944-es elpusztítása után – egyetlen zsinagógájában.

A kerek évforduló kapcsán gondoljunk egy pillanatra a ma már névtelen vállalkozókra, munkásokra, akik hozzájárultak egy máig működő zsinagóga létrehozásához.

Külön tisztelet hangján szólnék Zóber Jenő és Spiró Ignác hitközségi vezetőkről – z. c. I. (Emlékük legyen áldott!) –, akik nevéhez a zsinagóga részleges, de jelentős külső és belső rekonstrukciója fűződik az 1990-es évek elején.

Legyen az épület az Örökkévaló akaratáig az „ujjongás és szabadulás” háza.

Kertész Gábor

Fotó: Tóth-Ábri Péter

„Minden zsidó felelős a másikért”

Ebben az évben Nicávím-Vájeleh hetiszakaszait olvassuk utoljára, ebből adódóan több olyan tórai gondolattal találkozunk, amelyek az őszi ünnepekre készítene fel. A szidrában többször konkrétan van említve a megtérés (הבושה) gondolata: „és megtérsz Örökkévaló Istenedhez és hallgatsz a szavára...” (30:2). A megtérés lehetősége egyebek közt választásaink jelentőségére hívja fel a figyelmet, ahogyan a következő vers is: „Lásd, eléd tettem ma az életet és a jót, a halált és a rosszat” (30:15). A Kli Jákár kérdezi: „miért nem helyezi a versben a „jó” kifejezést az „élet” elé a Tóra, hiszen az embert csak jó cselekedetei ruházzák fel érdemekkel”? Saját kérdésére így válaszol: „a szavak sorrendjével a Tóra figyelmeztetni akar: ne azért tegyél jót, hogy érdemeket szerezz Isten és/vagy embertársaid előtt, hanem tekintsz vissza nem térő lehetőségként az életedre, amit azért kaptál, hogy - erődhöz, tehetségedhez mérten - a lehető legtöbb jótett elvégzésével töltsd meg”.

Folytassuk a Kli Jákár másik észrevételével! A mester szerint hetiszakaszunk sajátossága, hogy Mózes mindenhol többes számban szól Izrael gyermekeihez, kivéve a következő verseket: „Hogy belépj Örökkévaló Istened szövetségébe, esküjébe... hogy tegyen téged ma az ő népévé és ő legyen neked Isten” (29:11-12). A Kli Jákár úgy véli, hogy Mose rábénú e helyen arra törekedett, hogy felhívja figyelmét a zsidó nép tagjainak az egység, a közösség együttműködésének jelentőségére, egyben megértesse a széthúzás, ellenségeskedés káros hatásait. Egyenként kötünk szövetséget az év minden napján Istennel, viselkedésünk alakítja az égi bíróság döntését.

Hieronymus Bosch nyomán Cornelis Cort (1533–1578): Az utolsó ítélet triptichonja (British Museum)

Az ott születő ítélet viszont nem csak az egyén sorsára van hatással, hanem a zsidóság egészének jövőjét befolyásolja. Sokszor idézzük, érdemes a gyakorlatba is átültetni.” Ezt a gondolatot erősíti Ben Zion Yadler rabbi is, aki szerint „az Örökkévaló megítéli az embert egyénileg és a közösség tagjaként egyaránt. Elsőként az egyén által végrehajtott micvákat, jótetteket, illetve az elkövetett vétkeket mérlegeli a Teremtő, majd a zsidó közösség egészének cselekedeteit veszi számításba. Néha az egyén által végrehajtott micva a teljes közösség megítélését befolyásolja jó irányba, de csak abban az esetben, ha a zsidó nép/közösség egységes.

Ezért hangsúlyozta Mózes, hogy „mind itt állnak”, mert lehet, hogy egyénileg sok hibát követtek el és bosszantották Istent, amiért büntetést érdemelnének, de mivel egységet alkottak nem kell félniük az átkoktól.” Ha már átkoknál tartunk, akkor érdemes megemlékeznünk arról, hogy Nicávím szidráját

megelőzően rengeteg átkokról (98!) hallhattunk. Amikor az év utolsó szombatján belekezdünk a szidra tanulmányozásába, ezt a verset olvassuk: „Ti ma mind Örökkévaló Istenetek előtt álltok...” (Dvárim 29:9). Rási magyarázata szerint az előző héten olvasott átkok félelemmel töltik el népünk tagjai, ezért vigasztal minket Isten azzal, hogy elkövetett vétkeink dacára is mindannyian megállhatunk Előtte.

Szép, de szigorúan folytatódik: „nehogy legyen köztetek férfi vagy nő, vagy család, vagy törzs, melynek szíve elfordul ma Örökkévaló Istenüktől” (uo. 17.), vagy: „nem akar majd az Örökkévaló annak megbocsátani” (uo. 19.), szóval nem csak megnyugtató információkat látunk, hanem kifejezetten félelmetesekeket is. A kérdés, hogy akkor ros hasana előtt inkább féljünk vagy inkább ne féljünk? Rav Arje Finkel (1931-2016) azt tanítja, hogy az újévre nem lehet úgy készülni, hogy Isten biztosan megbocsátja bűneinket, hiszen tudjuk, a Teremtő büntetni is tud, és aki teljes nyugalommal várja az Ítélet napját, az a szidrában említett helytelen módon jár el: „békeségem lesz, ha járok szívem állhatatosságában, hogy fokozza jóllakással a szomját” (uo. 18.). Az ilyen felfogású embernek nincs engesztelés, viszont akiben van némi félelem, és ebből fakadóan legalább egy kis lépést tesz az Örökkévaló felé, az bízhat benne, hogy Isten a védelme alá veszi, és ennek jeleként engesztelést nyer bűnei alól.

A ros hasana napjaival kezdődő és jom kippurral végződő „Fenséges Napoknak” egyik célja, hogy kedvező ítéletet nyerjünk Isten előtt. Többek közt ezért imádkozunk, melynek kapcsán bölcseink elmondják, hogy a Szentély lerombolása után „minden égi kapu (amelyen az imák áthaladnak) bezárult, kivéve a könnyek kapuját” (Bava Mecia 59a), vagyis imáink sokkal nehezebben jutnak az Örökkévaló elé. A kocki rebbe kérdezte, hogy mi értelme a könnyek kapujának, ha folyamatosan nyitva van? A kapu arra való, hogy egyesek belépjenek rajta, másokat kívül tartson. A rebbe szerint ebben az esetben is ez a helyzet, mert a kétségbeesés könnyei nem jutnak át. A tehetetlenség és reménytelenség könnyei nem juthatnak be, és a könnyek kapui ezeket tartják távol Istentől. De amikor valaki azért sír, mert úgy érzi, hogy szüksége van Isten segítségére, és a könnyek az ember legbelső és legtisztább gondolatait képviselik („a lélek ve-rejtéke”), akkor azoknak félelmetes erejük van.

Alexandre Bida (1813-1895): Zsidók Salamon fala előtt

Adja a Teremtő, hogy minél többen mondjunk szívből jövő imát ünnepeinken, azok hallgattassanak meg, és legyen (túl-nyomórészt) jó és édes éve mindannyinknak!

Darvas István

ÜNNEPI IMAREND 5785

Ros hásaná, az év feje, a zsinagógai új év előestéje

- 2024. október 02. szerda, 18:00
- Ros hásaná I. napja: október 03. csütörtök, délelőtt 9:00, este 18:00
- Ros hásaná II. napja: október 04. péntek, délelőtt 9:00, este 18:00
- Mindkét napon sófárfúvás és a kohaniták áldása

Jom kipur, az engesztelés napja

- Az ünnep előestéje: október 11. péntek, 17.30
- Jom kipur: október 12. szombat, délelőtt 9:00
- **MÁZKIR: 11 óra**, az ünnep kimenetele: 19.00

Szukkot, a sátorok örömnépe

- Az ünnep előestéje: október 16, szerda 17:30
- Szukkot I. napja: október 17. csütörtök, de. 9:00, este 17:30
- Szukkot II. napja: október 18. péntek, de.9:00, este 17:30.

Hosáná rábá, a „nagy hosáná” örömnépe, szukkot ünnepének lezárása

- október 23. szerda, 9:00

Smini áceret, a gyülekezet marasztalásának ünnepe, az őszi ünnepek lezárása

- Ünnep előestéje: október 23. szerda, 17:30
- Smini áceret: október 24. csütörtök, 9:00,
- **MÁZKIR: 11 óra**, este 17:30 a szimhat torá előestéje
- **Szimhat tora:** október 25. péntek, délelőtt 9:00, kohaniták áldása: este 17:00

Fotók: Tóth-Ábri Péter

**HITKÖZSÉGÜNK VEZETŐSÉGE FELEMELŐ, BOLDOG ÜNNEPET KÍVÁN
KÖZÖSSÉGÜNK TAGJAINAK EGY BOLDOG ÚJ ESZTENDŐ REMÉNYÉBEN.**

**LÁSSUK EGYMÁST AZ ÜNNEPEK ALATT IS MOST 100 ÉVES,
GYÖNYÖRŰ ZSINAGÓGÁNKBAN!**

HITKÖZSÉGI HÍREK

HOLOKAUSZT80

A Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár, a GBAM Partners Kft. és az Antiqua Kft. közös kezdeményezésére június 7-én emlékművet avattak a Síp utca és a Bethlen Gábor utca sarkán. A Hittudományi Főiskola téglakerítésén elhelyezett tábla azoknak a zsidó családoknak állít emléket, akik 1944-ig a Főiskola épületének helyén éltek. A mártírok emléknapján megtartott ünnepélyes avatáson **Kocsis Fülöp** görögkatolikus érsek-metropolita azt fogalmazta meg, hogy mennyire fontos az imádság az emlékezésben. „Ha nem imádságban emlékeznénk, akkor mindaz, ami fájó, az újra fáj. Gyógyulni csak az Isten segítségével lehet.” **Dr. Frölich Róbert** országos főrabbi elmondta, hogy ennek a táblának a „legfontosabb üzenete az, ami nincs. A hiány, az űr, a seb”, ami soha nem fog begyógyulni.” Ugyanakkor megfogalmazta azt a reményét is, hogy ez a társadalom (...) mégiscsak egy lesz a megbékélés, az együttérzés, az empátia, a humánus ügye mentén”.

Fotó és szöveg: U. T.

HITKÖZSÉGI ESEMÉNYEK

A BZSH HEGEDŰS UTCAI KÖRZETÉNEK LÁTOGATÁSA

Szeptember 2-án **Müncz László** elnök, és **Darvas István** főrabbi vezetésével érkezett hozzánk a Hegedűs Gyula utcai körzet mintegy 30 fős tagja. A szombatfogadást követő kiduson, kötetlen beszélgetést folytattunk közösségeink dolgaíróiról.

Fotók: Fényes György

JORCÁJT TOKAJBAN

Augusztus 26-án a tokaji zsinagóga imatermében vettünk részt **Glück László**, Chajem Elisa ben Nisan 36. jorcájtján, aki **Glück Gábor** és **Glück Miklós** tokaji hittestvéreink édesapja volt. A kántori teendőket **Rosenfeld Dániel** kántor látta el.

Fotók: Rosenfeld Dániel

ZSINAGÓGÁNK IS OTTHONT ADOTT A CANTEMUS KÓRUSFESZTIVÁLNAK

Augusztus 18-án a **Cantemus Kórusfesztivál** szervezésében zsinagógánkban lépett fel az Új Hamburgi Fiúkórus (Németország), a Trichiana Polifonik Vegyeskar (Olaszország), a Nyitnikék Gyermekkar (Nyíregyháza), az Észt TV Gyermekkara (Észtország), a Tajpej Filharmónia Ifjúsági és Gyermekkara (Tajvan).

A ZSIDÓ GASZTRONÓMIA ÜNNEPE

Hitközségünk augusztus 25-én rendezte meg második gasztronómiai fesztiválját. Az eseményen részt vett **dr. Grósz Andor**, a MAZSIHISZ elnöke, akit ez alkalomból hitközségünk vezetőivel együtt fogadta dr. **Kovács Ferenc** Nyíregyháza MJV polgármestere. A megbeszélés során áttekintették a város és a hitközség közötti kapcsolattartás lehetőségeit.

Färber György hitközségünk elnöke a fesztivál célját az izélményeken túl a zsinagóga mint szakrális hely szélesebb körben történő megismertetésében foglalta össze. Ezt szolgálta a zsinagógai tárlatvezetés, amely során a helyi zsidóság múltja, a város életében játszott kulturális és gazdasági szerepe is téma volt.

A elkészített főételek között nem maradt el a Kelet-Európában honos sólet, de az izraeli shakshuka és falafel sem. Az évszádokra nyúló zsidó hagyományok olyan desszertekként jelentek meg, mint a flódní és a hámántáska.

A fesztivált követő kulturális program a zsinagógai koncert volt, a hőség ellenére teltház, lelkes közönséggel. A magyar-zsidó zenei kultúra olyan jeles képviselői léptek fel, mint **dr. Nógrádi Gergely** főkantór, **Teszter Nelli** zongoraművész, **Malek Andrea** énekművész, **Jáger Bandi** zongorista-zeneszerző, **Fellegi Balázs** operaénekes és egy ifjú tehetség, **Vatai -Frei Rebeka**.

Fotók: Trifonov Éva
Csutkai Csaba (az utolsó kettő)

A közelmúltban fejeződött be a Magyar Állam, a MAZSIHISZ és a Nyíregyházi Zsidó Hitközség anyagi támogatásával zsinagógánk tavasszal elkezdődött héjszerkezetének, homlokzatának részleges felújítása, amely a lépcsőház és emeleti helyiségek felújításával folytatódik.

A hitközség vezetősége ezúton fejezi ki köszönetét a **KARFA-ÉP E.C.** tulajdonosainak,

Karasz Józsefnének és Csatlós Tamásnak, akik a felújításhoz **1.344.644 Ft. értékben adományoztak faanyagot hitközségünknek.**

A zsidó nép története

14. A pusztulás előtt: Izrael és Júda története Akhábtól az asszír hódításig

Omri egy erős zsidó államot hagyott örökül, a régió egyik középhatalmát. Ugyan Egyiptommal vagy a Folyamköz államaival nem vehette fel a versenyt Izrael, de a környező királyságok, mint Moáb, Ammon, a föníciai városállamok vagy az arameus törzsek szövetségei elismerték Izrael hatalmát, és félték erejét. Omri örököse, Akháb, Izrael királya i. e. 874-től 853-ig uralkodott. Uralkodása a politikai stabilitás és gazdasági növekedés időszaka volt, úgy tűnik, sikeresen folytatta Omri útját, ám uralkodása vallási szempontból az egyik leginkább ellentmondásos korszak Izrael történetében. Akháb felesége, Jezábel, a szidoni király lánya, bevezette Baál és más kánaánita istenségek imádatát Izraelbe, és ezzel súlyos vallási megosztottságot okozott. Így írnak erről: „És történt, hogy Akháb több gonoszságot tett az Úr előtt, mint előtte bármelyik király” (1Kir 16:30). Miután a bálványimádás széles körben elterjedt a zsidóság körében, főleg az északi országrészben, Jezábel, bízva erejében, személyes bosszúhadjáratot indított a zsidók Istenének prófétái ellen, elrendelve azok lemészárlását. Ekkor lépett színre Illés próféta, aki, prófétához illően, bátran szembeszállt a királlyal és idegen feleségével. Az ő nevéhez fűződik a Kármel-hegyi kihívás, ahol Illés szembesítette a Baál papjait a zsidók Istenének hatalmával. Az Örökkévaló tüze lecsapott az áldozatra, és ezzel nyilvánvalóvá vált, hogy csak egy igaz isten van, és az nem a kánaániták Baálja. A bálványimádók pusztulása után Illés felkiáltott, és a nép vele harsogta az ég felé: „Az Úr az Isten, az Úr az Isten!” (1Kir 18:39).

Akhábnak és Jezábelnek azonban nemcsak a rámenős zsidó próféták ítéletét kellett elviselnie, hanem az Örökkévaló által szolgáltatott igazságot is, amely elérte őket. Akháb Nábót szőlőjének igazságtalan megszerzése (kisajátítása) miatt prófétai ítéletet kapott Illéstől, aki kijelentette: „Ezt üzeni az Úr: Ezen a helyen, ahol felnyalták a kutyák Nábót vérét, fel fogják nyalni a te véredet is.” (1Kir 21:19). Akháb később csatában halt meg, beteljesítve a prófécia szavait, míg Jezábelt kutyák falták fel, ahogyan Illés megjövendölte (2Kir 9:30-37).

Miközben Akháb északi királyságában, Izraelben, a bálványimádás terjedt, délen, Júdában Jósáfát király uralkodott. Jósáfát az egyik legistenfélőbb király volt Júda rövid történelmében. Törekedett arra, hogy népét visszavezesse az Örökkévaló törvényeihez és imádatához. Intézkedései közé tartozott a bálványimádás eltörlése és az igazságszolgáltatás reformja. Így írnak róla: „Jósáfát szíve teljesen elkötelezett volt az Úr iránt” (2Krn 17:6). A történelem sajátos fintora, hogy a betörő arámi törzsek ellen kénytelen volt a vallásos Jósáfát a bálványimádó Akhábbal szövetséget kötni, de ez a szövetség megosztotta Júda népét, és vallási feszültségeket szított. Ami Jósáfátnak politikai szükségszerűség volt, az a népnek kínos és bűnnel teli.

Jósáfát halála után fia, Jórám lépett a trónra, aki feleségül vette Akháb és Jezábel lányát, Atalját. Ahogy a mondás tartja, a „vér nem válik vízzé”, így volt ez ebben az esetben is. A házasság ugyan közelebb hozta egymáshoz a két királyságot, de a bálványimádó Jezabel lánya által Baál imádata is felütötte a fejét Júdában. Ahogy korábban Akháb, úgy Jórám is engedett a bálványimádásnak, és elfordult az Örökkévaló útjától. Hamarosan megbetegedett, amit a nép ítéletnek tartott, majd rövid betegeskedés után meghalt. „Nem úgy élt, mint atyja, Dávid, hanem Akháb házának útjait követte” (2Krn 21:6). Nem gyászolták.

Jórám halála után kisebbik fia, Ahazjá került trónra (bátyját korábban portyázó arabok elrabolták), de rövid uralkodása után Jehu, egy lázadó izraeli hadvezér megölte. Jehu polgárháborúba taszította Izraelt, hogy Akháb házát kiirthassa. A déli királyság, Júda sorsa válságos időszakba került, amikor Ahazjá anyja, Atalja, hatalomra került. Atalja hat éven át uralkodott zsarnokként, kiirtva a Dávid házából származó összes örökös, kivéve egyet, Joást, akit Jójádá főpap és felesége, Jehoseba rejtettek el (2Kir 11:1-3).

Atalja halála után újra felcsillant a remény Júda számára, hogy visszatérhet az Örökkévaló jármába: Jójádá főpap vezetése alatt Joás, Atalja utóda, helyre-

állította az Örökkévaló szentélyét és megerősítette a zsidó vallási törvényeket. Joás reformjai alatt a nép újra visszatért atyái hitéhez. Joás egész uralma alatt következetes volt az Úr imádatában, míg Jójádá élt, ám Jójádá halála után eltávolodott az Úrtól, és Júda ismét visszasüllyedt a bűnbe. És hogy mi történt? „Erre ők elhagyták az Urnak, atyáik Istenének templomát, s a berkeknek meg a faragott képeknek szolgáltak. Erre az Úr megharagudott Júdára és Jeruzsálemre emiatt a vétek miatt.” (2Kir 24:18)

Északon eközben Jehu megszerezte a trónt, de Izrael régi dicsőségét nem tudta helyreállítani. Hiába a kiirtott családok, hiába a vérrel levert felkelések, Izrael egyre inkább elmerült a politikai és vallási meghasonlásban. Jehu fia, Joácház idejében Izrael arámi nyomás alatt állt, és folyamatos háborúskodások közepette küzdött a fennmaradásért. Joás alatt Izrael visszaszerezte részleges hatalmát, de a bálványimádás továbbra is súlyos probléma maradt. A próféták, mint Ámosz és Hóseás, figyelmeztették Izraelt az elkerülhetetlen ítéletre, ha nem térnek vissza az Örökkévalóhoz. „Halljátok meg ezt az ígét, Izrael háza, melyet az Úr szólt ellenetek!” – mondta Ámosz próféta (Ám 3:1).

Az utolsó izraeli király, Hóseás, akit – miután elődét megölette – az asszírok helyeztek trónra, kétségbeesett kísérletet tett arra, hogy megszabadítsa országát az asszír igtól. Az asszírok elviselhetetlenül sok adót követeltek és az adó mellett katonákat, segédcsoportokat is háborúikhoz. Hóseás először titkos szövetséget próbált kötni Egyiptommal, remélve, hogy egy külső hatalom segíthet Izraelnek megvédeni magát. Azonban az asszír uralkodó, V. Salmanaszszár megtudta a lázadás tervét, és három évig tartó ostrom után i. e. 722-ben elfoglalta Szamáriát. Az északi királyság lakóit fogságba hurcolták, és Izrael megszűnt független államként létezni. Hóseás király utolsó próbálkozásai hiábavalóak voltak, és Izrael népe száműzetésbe kényszerült.

Míg Izrael az asszír fenyegetés súlya alatt elbukott, Júda királyai szintén kihívásokkal néztek szembe. Uzziás (más néven Azarjá) király i. e. 792-től 740-ig uralkodott, és idejében Júda gazdaságilag és katonailag is megerősödött. Uzziás azonban büszkesége miatt leprát kapott, mert megpróbált a templomban tömjént áldozni, ami a papok feladata volt (2Krn 26:16-21). Ahogy Izrael az Örökkévalótól való elfordulás miatt kapott büntetést, úgy Júda az Örökkévaló törvényeit áthágó túlbuzgóság miatt.

Uzziás halála után fia, Jótám került a trónra, őt követte fia, Aház. Uralkodása alatt Júda királyságát rendszeresen fosztogatták a damaszkuszi arameusok, és izraeli csapatok is rendre áttörtek a határon. A háborús helyzetet asszír szövetséggel próbálta megoldani, remélte, hogy az asszírok legyőzik ellenségeit. Fiát Molochnak áldozta, hogy a bálványimádók kegyeit elnyerje, a Szentélyt pedig kifosztotta, kincseit elküldte az asszíroknak, hogy kedves legyen a szemükben.

Aház fia, Ezékiás király, apja ellentétéként Júda egyik legistenfélőbb uralkodója volt. Ezékiás bátran kezdett vallási reformokba, eltávolította a bálványokat, lerombolta a Baál oltárokat, és megtisztította az Örökkévaló templomát. Amikor Szennaérim asszír király ostrom alá vette Jeruzsálemet, Ezékiás nem politikai szövetségekben bízott, hanem a zsidók istenéhez fordult. „Ezékiás az Úr színe elé borult, és így imádkozott: *Ó, Uram, Izrael Istene, Te vagy egyedül Isten minden földek királya, Te alkottad az eget és a földet*” (2Kir 19:15).

A Hadak Urának válasza az asszír fenyegetésre pusztító volt: az Örökkévaló küldötte egyetlen éjszaka alatt 185 ezer asszír katonát pusztított el. Szennaérim, látva serege pusztulását és a zsidók istenének erejét, elmenekült. Ezékiás uralma alatt Júda egy ideig biztonságban maradt, de a későbbi júdai királyok újra elfordultak az Úrtól. Ezékiás uralkodása alatt Izrael elpusztult, Júda pedig kicsiny királyságként hatalmas szomszédjai között a túlélésért küzdött. Akárcsak 2700 évvel később, manapság teszi.

Egy zsidó üvegfestő és a római katolikus templom esete

Pontosan 120 évvel ezelőtt, 1904. augusztus 20-án szentelte fel Samassa József egri érsek a nyíregyházi római katolikus templomot. A román stílusú székesegyház kettős tornyával nemcsak építészeti remekműként emelkedik ki Nyíregyháza főterén, de belső díszítésében is páratlan szépséggel rendelkezik. Különösen az üveglakokai. Azok ugyanis Róth Miksának, a kor legkiválóbb zsidó származású üvegfestőjének alkotásai. Cikkünkben annak járunk utána, vajon hogyan került egy zsidó üvegfestő a katolikus templomba, és milyen üzeneteket rejtnek magukban az alkotásai.

A császári és királyi udvari üvegfestő Róth Miksa (1865-1944) zsidó családban nőtt fel. Apja is, nagypapja is üvegesként dolgozott, s apja műhelyében tanulta meg az üvegfestés mesterségét. Később külföldi tanulmányai során ismerkedett meg az üvegfestés igazi rejtelmével. Magával ragadta a középkori templomok üvegfestészeti technikája, és visszanyúlva azok eszközeihez, ő maga is ezt honosította meg hazánkban. Ezzel egyedivé és sajátossá tette azt a technikát, amivel dolgozott. Fontossá vált a színek harmonikus használata, azok tónusa, a fény erőssége, az üvegfestmények mozaikszerűsége és síkban való ábrázolása. Ezek az elemek lettek a minőségi és szakszerű üvegfestés alappillérei, és ezek adták meg Róth alkotásainak jellegzetességeit is. Alkotói korszakában, 1884-1939 között olyan népszerűvé vált, hogy országosan az egyik legismertebb és legkeresettebb üvegfestő lett. Mivel a középkori templomok tanulmányozása adta meg számára a kiindulási pontot, számos egyházi intézmény üveglakainak megalkotására kérték fel. Így nem csoda, hogy az 1904-ben felszentelt nyíregyházi római katolikus templom ablakainak díszítését is tőle rendelték meg.

A templom belső terébe lépve a szentély részében hét félköríves díszes üveglak áll. A középső ablakon látható Samassa József érsek, amint a Szent Család előtt hódolva Mária, a Magyarok Nagyasszonya pártfogásába ajánlja fel a templomot. Körülötte és a templom oldalsó részében lévő üveglakokon növényi motívumokat láthatunk. Érdekes itt megjegyeznünk, hogy a templomban csak ez az egy emberábrázolás jelenik meg az üveglakokon, a többi üvegen mindenhol növényi és/vagy geometriai ornamentikával találkozunk a legváltozatosabb színekombinációkban. Feltételezhető, hogy Róth konkrét megrendelést kapott arra nézve, hogy mit ábrázoljon a főablak, a többi ablakot pedig az alkotói fantáziájára bízta. S bár Róth 1897-ben kikeresztelkedett, és felvette a római katolikus vallást, hogy elvehesse katolikus kedvesét, mégis erőteljesen érezhető a többi ablakon az emberábrázolás mellőzése. Talán pont amiatt, hogy a kikeresztelkedése nem hitbeli, sokkal inkább társadalmi okokból történt. S mivel hagyományhű zsidó neveltetésben részesült, igyekezett a legkevésbé ezen szokások ellen tenni és a hangsúlyt a színek játékára összpontosítani... Arany, vörös, kék, zöld. Ez a négy szín határozza meg az üveglakok felépítését, s e négy színnek érdemes megnézni a vallási életben betöltött jelentését, szimbólumrendszerét is.

Az arany a halhatatlanság, a dicsőség, a napfény jelképe. Általában a transzcendens szférát, a mennyi birodalmat jelöli. Az i. teni szeretet megnyilvánulása. A kabbala (zsidó misztika) értelmezése szerint a szépség jele. A vörös mint meleg szín a mozgékony, aktivitás, energia szimbóluma. Az érzelmeket, a lángolást, az emberi megnyilvánulást kifejező szín. Ugyanakkor a vért is szimbolizálja,

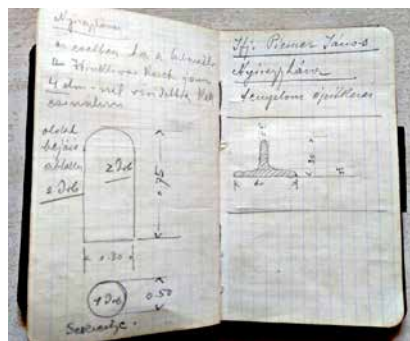

ez pedig a lét elemeként, az élet jelképeként mutatkozik meg. A kabbalában az erő és a hatalom színeként tűnik fel. Ezzel ellentétben a kék jellegzetesen égi szín: I. teni hatalmát jelöli a világ felett. Az ég, a levegő, a víz színe, a tudás, az intelligencia, a nyugalom és az alázat jelképe. A vörös érzelmi töltöttségével ellentétben a kék az értelem színe, mely a stabilitást szim-

bolizálja. A kabbalában a kék szín a bölcsességet jelöli. A zöld pedig a remény, a megújulás és a bizalom színe lett. Az élővilág folytonos megújulását képviseli. E színek megfelelő kombinációja adja meg az alkotások egységét és nagyszerűségét, melyek nemcsak megjelenésükben válnak tökéletes művészi kompozícióvá, hanem egyfajta lelki és spirituális üzenettel is bírnak.

Zárszóként pedig még egy kis érdekesség. Volt szerencsém megtekinteni Róth eredeti kézírásos noteszét, melyben feljegyzi nyíregyházi megbízatását is, vázlatosan, azokkal a szükséges információkkal

ellátva, melyek a kivitelezést segítették. Így, 120 év távlatából visszatekintve jó érzés tölti el az embert, hogy a szépségben való gyönyörködést nem a vallási hovatartozás vagy a politikai irányultság határozta meg. Hiszen a művészet adta értékekben ezek mind kiegyenlítődték...

Bodnár Eszter
A fotókat a szerző készítette.

SZABOLCSI ZSIDÓ MŰVÉSZEK

Dr. Spányi (Stern) Géza, a művész főorvos

Nyíregyháza, illetve Szabolcs megye szellemiségét meghatározó jeles személyek között több orvost is találunk. Köztük van a Sárospatakon született (1869-1946), de élete során főleg Nyíregyházán tevékenykedő dr. Spányi Géza, aki több évtizedes orvosi működése mellett a képzőművészetek elkötelezett híve és a város művelődésszervezője is volt.

Iskoláit Budapesten végezte, 16 évesen érettségizett. Kiválóságát jelzi, hogy 21 és fél éves korában, 1891-ben orvosdoktorrá avatták. Doktori diplomájához a gyakorlatot katonaeorvosként szerezte meg. Katonai szolgálatát elismerésre méltóan végezve,

jutalmul soron kívül I. o. ezredorvossá léptették elő, s így ment nyugdíjba.

Dr. Stern Géza 1901-ben belügyminiszteri engedéllyel Spányira változtatta a nevét. 1902-ben került Nyíregyházára alorvosként az Erzsébet Kórházba, Kállay Rudolf mellé, a sebészeti és szülészeti osztályra. Itt alig fél évet töltött el, miután állásáról lemondva elhagyta Nyíregyházát és a kórházat, ugyanis elvállalta a diószegi cukorgyár gazdasági orvosi állását. Nyolc és fél év működés után, 1910-ben újból Nyíregyházára került. Mint nőgyógyász specialista telepedett le a városban, és kezdte meg rendelését a Szentmihályi út 15. sz. alatt. Nyíregyházi orvosi működésének három és fél évtizede alatt a sokoldalúság volt jellemzője. Volt ő a Klekner-Spányi szanatórium szakorvosa, az első háború idején a megyei kórház sebésze, 1915-től osztályvezető főorvosa és a tiszti hadikórház vezetője.

A háború alatt, 1917. október 29-én kötött házasságot az újvidéki Szalontay Ilonkával, aki 1946-ban bekövetkezett haláláig volt társa a főorvosnak.

Spányi, aki hivatásának tekintette a betegségek megelőzését és a gyógyítást, tudását, tapasztalatait megosztotta másokkal is. Rendszeresen tartott előadásokat a Bessenyei Körben, s eleget tett mások felkérésének is helyben és vidéken egyaránt. Orvos-egészségügyi írásai a helyi lapokban, illetve kiadványokban jelentek meg. A háborút követően a kórház dermatológiai és fertőzőosztályát vezette 1936. évi nyugdíjazásáig.

1926-ig csak szűk körben volt ismert, hogy a kiváló orvos a művészeti kérdések iránt is élénken érdeklődő műértő és műbíró, sőt, az érdeklődésen túlmenően, maga is gyakorló amatőr művész. Bizalmas barátai tudták csak róla, hogy rajzai, különösen karikatúrái, elsőrendű tehetséget rejtnek. A gipsz és agyag formálása során derült ki, hogy a művészi érzékekkel megáldott karikatúristában szobrász-tehetség is lappang. Az ötvenes éveiben járó tehetség az anyag formálása során jelentős előrehaladást ért el. Gábor István kerámiaművész 1925. évi nyíregyházi kiállításán fogant meg benne a gondolat, hogy a kerámiában tovább képezi magát. Gábor a pár hetes továbbképzés során igazi művészt faragott az elméletet már jól ismerő Spányiból. Kerámiái, különösen vázái, dísz tárgyai bámulatos művészi ízléséről tanúskodtak. 1927-ben az Országos Magyar Iparművészeti Társaság bekérte műveit az országos kiállításra való részvételre. Művei gazdag kollekciójából a zsűri hét darabot válogatott be a kiállításra. Ezzel Spányit az amatőr művészek sorából a kerámiaművészet hivatott mesterei közé emelték. Spányi és Nyíregyháza kerámiaművészete az 1931-ben létrehozott Benczúr Kör kerámia-szakosztályában teljesedett ki. Spányi Géza közel a hatvanadik életéve előtt érdemelte ki a kiváló orvos mellett a művész címet is.

Az ő nevéhez kötődik két olyan alkotás, amelyek két jeles szabolcsi személy kultuszának jelképei lettek. A nagy előd, dr. Jósza András emléktáblájának elkészítésére 1934-ben került sor.

Dr. Spányi Géza több évtizeden keresztül volt tagja a Bessenyei Körnek. A nagy múltú közművelődési egyesület 1938. április 25-én ünnepelte fennállá-

sa negyvenedik évfordulóját. Erre az alkalomra a Kör impozáns rendezvény-sorozattal készült. Egyike volt ezeknek a nőipari és iparművészeti kiállítás, amelynek főszervezője a Kör főtítkára, dr. Spányi Géza volt. Erre az alkalomra készítette el Bessenyei-emléktábláját. Ez a bronzból készült dombormű volt az ajándéka azoknak, akik segítettek a Kör munkáját. Spányi volt a művelődési társaság motorja, egyik meghatározó személyisége a Liceális szakosztály élén, majd 8 évig tartó főtítkári tisztségében neves helyi és más művészek részvételével tizenhat alkalommal szervezett művészeti tárgyú előadásokat Nyíregyháza közönségének. Művészeti írásai a Nyírvidékben, a Szabolcsi Szemlében, a Bessenyei Almanachban és a Magyar Iparművészetben jelentek meg.

A kör főtítkáraként több területen is kezdeményezően lépett fel. Javaslatára újra indult az ismeretterjesztés, kezdeményezte tudományos szakosztály létrehozását. Kiléptek Nyíregyháza határai közül, és a Kör megjelent a megye városaiiban. Elismerésre méltó kapcsolatokat ápolt más közművelődési egyesületekkel is. A főtítkár szellemi hatása érvényesült akkor is, amikor a Bessenyei Kör figyelmet fordított az elcsatolt területek íróira is. 1933-ban megszervezték Nyíregyházán az erdélyi estet, 1934-ben a délvidékit, 1936-ban a szlovenszkoit és kárpátaljai, 1937-ben pedig a fiatal erdélyi írókét.

Szívén viselte a szabolcsi iparművészet sorsát is. Ebben benne foglaltatott a háziipar, a népművészet értékeinek feltárása és bemutatása egyaránt. Nyíregyházán, illetve a megyében az 1924-es centenáriumi kiállítás óta 10 éven keresztül nem szervezett senki nagyszabású kiállítást.

1934-ben kezdeményezésére valósult meg az Országos Magyar Iparművészeti Társulat vezetésével közösen szervezett országos iparművészeti kiállítás. Spányi úttörő munkát végzett a szabolcsi népművészeti tárgyainak összegyűjtésében és bemutatásában. Szervezőként megvonva a rendezvény mérlegét, az alábbi megállapításokat tette: „Az ilyen kiállítások, mint a most lezajlott nyíregyházi kiállítás is, kivált a tanulmányosság számára eléggé meg nem becsülhető nevelő és didaktikus hatásúak. Megtanítják a szép ismeretere, a szép és művészi fontosságára, szeretetere és pártolására, utánzásra, alkotásra serkentik, és útravalót kapnak ezzel az életre, mely amúgy is sok tövist, sok kemény rögöt rejtget magában.

Sok és sokféle szegény ember van a világon, de a legszegényebb talán az, aki végig él egy hosszú életet, és nem veszi észre a földön azt az ezernyi ezer szépet, ami körülveszi. Aki elhalad egy virág mellett, aki süket és vak marad a színek, fények és formák pazarsága közepette.”

Dr. Spányi érdeme a Bessenyei Kör 40 éves jubileumára, 1938-ban szervezett, Szabolcsmegyei Népipari és Iparművészeti kiállítás megrendezése is. S az ő nevéhez fűződik a nyíregyházi kerámia mint iparművészeti termék meghonosítása, országos hírűvé tétele. Az ő tudatos szervezőmunkája eredményeként vált országosan is elismertté a szabolcsi iparművészet, a széleskörű és sokszínű háziipar, a népművészet helyi kincsestára.

Művészeti törekvései hamar beérték. 1939-ben már a megye volt a kezdeményezője egy újabb kiállítás megszervezésének.

Főtítkári működése utolsó évében ő szorgalmazta Bessenyei hamvainak hazahozatalát, a Nyíregyházán való eltemetés szervező munkájában azonban már nem vett részt.

Művészeti-nevelési törekvései, ha lassan is, de szárba szöktek. 1939-ben már az ő úttörő munkájára építve rendezték meg a szabolcsi háziipari kiállítást a megyei népművelési titkárság szervezésében. Ekkor már 70 éves a nyugalmazott főorvos, de még mindig a Bessenyei Kör főtítkára. Erről a tisztről 1940-ben mondatták le. A „korszellem” nyíregyházi követői „új alapokra” helyezték a Kör működését, és Bessenyei Társaság néven új alapszabályt fogadtak el, mely szerint csak az lehetett tagja, aki „... olyan keresztény magyar honpolgár, férfi vagy nő, aki nem tagja semmiféle nemzetellenes közösségnek.”

Spányi Géza, a humanista orvos, művész és a megye kulturális értékeinek feltárója, bemutatója méltán állítható Jósza András mellé. 1946-ban fejezte be földi pályafutását.

Toth Sándor helytörténész

ERŐSZAK ÉS FÉLELEM – A BERLINI ZSIDÓSÁG AGGODALMAI

Berlinben élő zsidó szakértők ismét nyomják a vészcsengőt. Az antiszemitaizmus gyorsan növekszik, ezzel párhuzamosan a zsidó lakosság félelme is. És további, még rosszabb fejleményekre figyelmeztetnek.

Anna Chernyak Segal tényszerűen, mégis mély érzelmekkel teli tudósít a történekről. Elmeséli, hogy tavaly október közepén két Molotov-koktéllal kísérelték meg felgyújtani zsinagógájukat, és arról is említést tesz, amikor néhány héttel ezelőtt a berlini Gesundbrunnennél megtámadták a közösség egyik fiatal tagját. A fiatal férfit „testileg bántalmazták és antiszemita módon inzultálták, eltörték csontjait, és súlyos érzelmi és mentális károsodást szerzett”.

Ez csak két eset a berlini Brunnenstraße-n található ortodox zsidó közösség, a „Kahal Adass Jisroel” elleni antiszemita támadások közül, amelyek országos hírnévre tettek szert.

Szidalmazások a metrón

Segal, a közösség ügyvezető igazgatója sok más esetet is leír. Beszámolóiból a biztonság miatti aggodalom hallatszik ki leginkább. Előfordulnak verbális támadások a nyílt utcán, esetleg tömegközlekedési eszközökön, példaként említhetők: „gyermekgyilkosok”-szidalmazás, online ellenségeskedés, lakóházak antiszemita megjelölése, leszakított mezűzők a bejárati ajtókon. „Nagyon megnövekedett a zsidók elleni fenyegetettség” – mondja. „Ezt sosem tudtuk volna elképzelni”.

Folyamatos a rendőrségi megfigyelés. Egy zsidó hitközség Berlinben

Segal azok közé tartozik, akik felszólaltak a berlini „Antisemitizmus Kutató- és Információs Központ” (RIAS-Berlin) 2023-as éves jelentésének bemutatóján. Valódi történeteket mutat be a statisztika száraz, de mégis megdöbbentő számai mögött. A jelentés szerint 2023-ban 1270 antiszemita incidenst jegyeztek fel a német fővárosban. Ez a legmagasabb szám a szervezet 2015-ös megalakulása óta, és közel 50 százalékos növekedést jelent a 2022-es évhez képest.

„2023. október 7-e fordulópont volt” – mondja a RIAS-Berlin projektvezetője, Julia Kopp. Az antiszemitaizmus azóta sokkal inkább jelen van Berlinben, mint korábban. Október 7-étől, a Hamasz terrorista szervezet gyilkos támadásának első napjától kezdve az év végéig átlagosan naponta körülbelül tíz antiszemita megnyilvánulás történt. Egyaránt rögzítettek büntethető és nem büntethető eseteket is.

Kopp kifejti, hogyan változott meg már régóta a zsidók élete a városban. Fontos lett, hogy ne ismerjék fel őket vallási szimbólumok alapján. Egyesek pedig menekülnek is, más városrészekbe költöznek.

Traumatizált és sérült

Kopp megemlíti egy zsidó éttermet, a „DoDa's Deli”-t, amely sokáig Berlin-Friedrichshainban működött, és már egy kialakult törzsközönsgéggel rendelkezett. Nem sokkal a Hamasz-terror kezdetét követően az üzlet cégtábláját megrongálták, majd az embereket folyamatosan újabb fenyegetések érték, és figyelmeztették őket, hogy ne látogassák a Deli-t. „Az üzemeltetők kénytelenek elhagyni a területet” – így Kopp. A „DoDa's Deli” most Berlin nyugati részén, Wilmersdorfbán próbál újrakezdni. A Berlini Zsidó Közös-

ség antiszemitaizmusért felelős megbízottja, Sigmound Königsberg szerint a jelentés jól rávilágít arra, hogy „milyen nagy mértékben is sérült és traumatizált a berlini zsidó közösség”.

A fővárosi helyzet, ahol amúgy Németország legnagyobb muszlim és palesztin közössége él, nem kivétel. Ezt szemlélteti a RIAS-Hessen ugyanazon a napon bemutatott 2023-as éves jelentése. Ott is október 7-ével indultak robbanásszerű növekedésnek a számok: az 528 dokumentált eset több mint 60 százaléka az év utolsó három hónapjában történt.

Előző napon a „Jobboldali és antiszemita erőszak áldozatait segítő tanácsadó központok szövetsége” (VBRG) szakértői is beszámoltak újságíróknak Berlinben. Jens-Christian Wagner történész, a tübingiai Buchenwald és Mittelbau-Dora Emlékhelyek Alapítványának vezetője felhívta a figyelmet a korábbi koncentrációs táborokban tett látogatások során előforduló incidensekre. Elmondása szerint antiszemita vagy Izrael-ellenes megjegyzések, sőt, az emlékhelyek munkatársainak megfélemlítése is előfordult. Arra a kérdésre, hogy ezekben az esetekben a tettesek pro-palesztin, muszlim környezetből származnak-e, azt válaszolta, hogy általában már „őshonos németekről” van szó, olyan németekről, akiknek nincs migrációs háttere. A zsidók és az izraeli állampolgárok biztonságuk és testi épségük miatt Németország minden részén aggódnak. Különösen Berlinben.

Kétség és frusztráció

Az emberek többnyire úgy érzik, hogy a rendőrség megvédi és jól őrzi őket. A RIAS szakértői sem bírálják a biztonsági erők viselkedését az Izrael-ellenes tüntetések során. Mégis tapintható a kétség és a frusztráció. Segal elmeséli, hogyan törték be kövekkel egy, az ő közösségébe járó zsidó család ablakát. A köveket egy szomszédos muszlim család gyermekei dobálták.

A RIAS vezetői (balról jobbra): Benjamin Steinitz, Anna Chernyak Segal, Julia Kopp, Sigmound Königsberg

A rendőrök ezután a következőt tanácsolták: „Költözzenek el erről a területről. Nem tudunk semmit tenni.” A közösség tagjai között az ilyen hírek pusztító hatással vannak. Az illetékesek „kérik, sőt könyörögnek”, hogy az érintettek tegyenek feljelentést. De csak nagyon kevesen teszik ezt meg.

Eddig az esetek egyedi, elszigetelt voltak, „mindennapi, véletlen találkozások során történtek”, állítja Julia Kopp. Éppen ezért az érintettek nagyon nehezen tudnak csak védekezni. De néhány szereplő militáns jellege miatt a szakértők további, növekvő incidensektől tartanak, az erőszak pedig eszkalálódik. Berlin antiszemitaizmus-ügyi kapcsolattartója, Samuel Salzborn, rámutat arra a vehemenciára, amit a szöványos tiltakozó rendezvényeken tapasztal, és olyan további agressziótól tart, ami akár „potenciálisan pre-terrorista struktúrákat is ölthet”.

Fordította: Sugár Károly

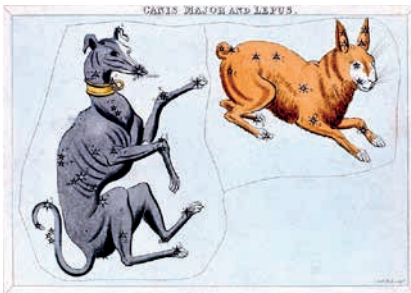
Forrás: Christoph Strack 2024. május 22-én, a Deutsche Welle weboldalaén megjelent cikke. Elérhető: <https://www.dw.com/de/gewalt-und-angst-berlins-juden-in-sorge/a-69150259?mobileApp=true>

TONCSI RECEPTJEI

Az őszi ünnepek csodája és egyéb érdekességek

Amikor ezeket a sorokat írom nektek, kánikula van, kutyaidő. Bár szegény kutyám tényleg félholtan liheg a bokor alá ázott gödrében, a hőség időszaka nem az ő lógó nyelvéről kapta a nevét, legfeljebb az orráról, pontosabban a jéghideg égbolt legfényesebb csillagjáról, a Szíriuszról. A Szíriusz a Kis Kutyá, latinul Canicula csillagkép orrán tündöklök, amely a Római Birodalom korában akkortájt fordult az égre, amikor a hőség lecsapott. A derék latinok pedig azt hitték, hogy a tündöklő csillagról nemcsak szokatlanul erős fény, hanem

perzselő hő is árad a Földre, ezért a tikasztó meleget vélt okozója lakhelyéről elnevezték kánikulának. A kifejezés több nyelvben is meghonosult, az angolban is létezik a *dog days*, vagyis kutyaidő kifejezés.

Ám legyen bármilyen idő, már közel az ősz, hiszen elul hava van. A természet

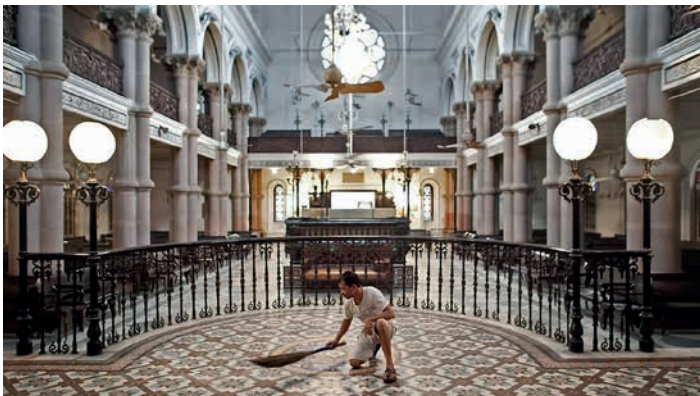
is kész van rá, a virágok elvirágoztak, a gyümölcsök megértek, az ég délutánként már őszi-kék. Naponta felhangzik a sófár, hangjától végigfut a hátunkon egy kis kizozanító hideg.

Mindjárt ros hasána, majd egy hétre rá jom kipur. Hogy most mi a dolgunk, mire van lehetőségünk, erről beszéljenek a nálam avatottabbak. En az ünnep egyik személyes élményéről írok nektek egy finom recept társaságában, ahogyan egy gasztronómiai rovathoz illik.

A zsidó ünnep számomra meghozza a megbékélést az idővel: Gyertyalángtól gyertyalángig megáll, hogy a múlt és a jövő közt egyfolytában „most” legyen, hogy kivételesen megélhessem az észlelhetetlenül rövid pillanatokból összeálló létezésem. Hogy tudjam: vagyok, és leszek is, ameddig csak leszek, hiába folyik szét minden pillanat a már lehetetlen és a talán még lehetséges terelőjén. Csodás élmény. És még azt mondják, hogy az Úr már nem tesz csodákat? Az ünnep például garantált csoda, és ha képes vagyok arra, hogy megéljem, talán megtörténnek más csodák is, talán megtörténik a leghőbbben vágyott is, és béke lesz!

Addig pedig erőmhöz mérten készülődöm. Nemcsak lélekben, hanem a konyhában is, mert a zsidó ünnep otthon kezdődik, a vacsoraasztalnál. És mert nagyon szeretek főzni.

Ebben az évben az indiai zsidó közösség egyik receptjét készítem el vacsorára, csirkét kalkuttai (kolkatai) módra. Kalkutta, a brit-indiai főváros, az birodalom második legnagyobb városa népes és jómódú zsidó közösséget vonzott magához. A múlt század negyvenes éveiben még mintegy 5000 lelket számlált, mára jó, ha egy tucat maradt közülük, ahogy széthullott a birodalom, úgy széledtek szét a világba. Ezt a gyönyörű templomukat például a velük jó viszonyban maradt muszlimok ápolják.

A kalkuttai Beth El zsinagóga, amely 1856-ban épült

Kolkata csirke négy személyre

Készítsd elő a következőket:

- ❖ 2 kg csirkemell és comb
- ❖ 1 evőkanál durva só
- ❖ 2–3 evőkanál étolaj
- ❖ 1 közepes fej hagyma, apróra vágva
- ❖ 2 nagy gerezd fokhagyma, összezúzva
- ❖ 1 evőkanál frissen reszelt gyömbér
- ❖ 1 ½ evőkanál kurkuma
- ❖ 1 pohár víz
- ❖ egy nagy marék mazsola, megmosva, lecsumázva, beáztatva
- ❖ egy nagy marék sötét mandula, szeletelve
- ❖ két citrom leve
- ❖ 1 ½ evőkanál méz
- ❖ pár ágacska menta levele lecsipkedve, durvára vágva
- ❖ a tálaláshoz citromgerezdek

Ha minden megvan, láss hozzá!

1. Válassz egy jó hentest, és dönts el, nyájas olvasó, hogy milyen legyen az a két kiló csirke! Melle vagy combja, alsó vagy felső, csonttal vagy anélkül, bőrsen vagy megnyúzva. Ha rám hallgatsz, a csontos, bőrsen felső combját vedd.
2. A húsokat mosd meg, töröld szárazra, és sózd meg.
3. Most végy elő egy jó nagy, vastag falú lábost, amelynek fedője is van. Hevítsd föl benne az olajat, és süsd a húsokat minden oldalukon aranybarára. Javasolom, hogy kisebb adagokat tégy be egyszerre, így a hús szép kérget kap, és magában tartja a finom szaftokat. Ha rásült a kéreg, rakd félre.
4. Ki ne mossad a lábost! Ha picit kihűlt az olaj, szórd bele a hagymát, és lassú tűzön süsd azt is puhára, de ne tovább 5-6 percnél, nehogy megkeseredjék.
5. Most jöhet a fokhagyma meg a kurkuma. Mind a kettő kényes, ha túlsül, keserű. Akkor jó, amikor illatozni kezd, ehhez 1-2 perc bőven elég.
6. Most jöhetnek vissza a húsok, szépen, egy rétegben, a pohár vízzel felöntve.
7. Fedd le a lábost, és lassan, gyöngyözve párold kalkuttai maradarad maradékát vagy 20 percig.
8. Önts bele a citromlét, szórd meg mazsolával és a mandulával. Ha kell, pótold a levét. Párold, amíg a hús teljesen meg nem puhul.
9. Tálald a mentalevelekkel és a citromszeletekkel. Illatos rizs, könnyű leveles saláta és gyümölcsös, de nem édes bor illik hozzá a legjobban. Ha még mindig tart a hőség, a borból legyen hűvös, gyöngyöző fröccs!

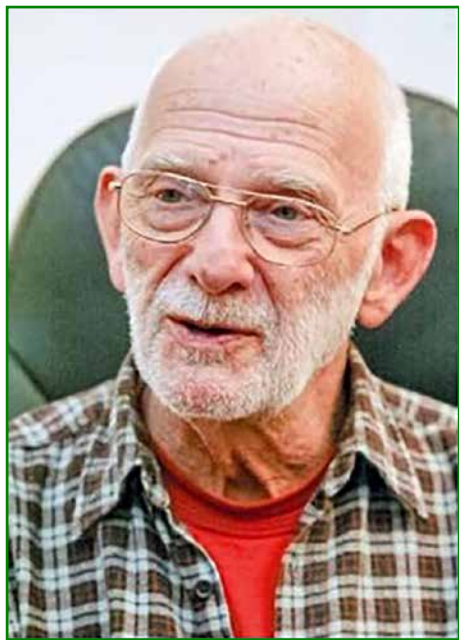
Jaj, bocsánat, a lakoma végén ugye nem felejtettél el Birkat hamazont imádkozni? Ez az ima nemcsak a finom vacsoráért mond köszönetet, hanem – sőt, elsősorban – az Ígéret Földjéért is. Békét szeretnél? Bencsolj!

Sáná tová umetuká - הקותמו הבוט הנש

Szenthe Antónia

IRODALMI ARCKÉPCSARNOK 29.

Kertész Ákos (1932-2022)

Hosszú élet adatott neki: kilencven évet élt, ebből az első és az utolsó tíz volt pokoli. Az első tíz év poklát nemigen kell magyarázni: Kertész Ákos zsidónak született, ami a Horthy-rendszer végén egyet jelentett a halálbüntetéssel. A második tíz év poklát azonban újra és újra magyarázni kell, mert nem igaz, hogy Kertész Ákos azt állította „a magyarokról”, amit „a magyarok” a fejére olvastak. De erről majd később.

Először beszéljünk az íróról, azaz a műveiről, pontosabban egy regényéről, a Makráról, hiszen ha kiejtjük Kertész Ákos nevét, akkor tíz olvasóból kilencnek a Makra szó jut eszébe, a maradék egynek pedig a genetika. De mondom, erről később.

Ami Kertész írói szemléletében fontos, az nem más, mint a társadalom alsó perspektívából való ábrázolása (ebben Tar Sándorral rokon, habár a két író nyelve radikálisan elüt egymástól). Az 1972-ben megjelent *Makra* is ennek a szemléletmódnak a szellemében fogant. Apropó, makra: hébereselek, figyelem, a héber „makra” – מַכְרָא (eladó, kereskedő) szónak nincs köze a névválasztáshoz, legalábbis tudomásom szerint,

de akinek az ellenkezőjéről van tudomása, bátran igazítson helyre.

A regény hőse egy Makra Ferenc nevű átlagember, egy pestszentlőrinci lakatos (egyébként maga Kertész is dolgozott lakatosként) küzdelmes életútját követi nyomon. A történet 1955-ben kezdődik, amikor Makrát és négy társát letartóztatják egy állítólagos csoportos nemi erőszak miatt. Bár Makra ártatlan, mégis felhagy az addigi életével, és mindent újrakezd. Mondom, Makra átlagember, akinek nincsenek nagyratörő tervei, egyszerűen csak élne a maga egyszerű életét. Hogyan lett hát belőle ilyen híres irodalmi hős? Hát úgy, hogy a Kertész által megírt karakternek semmi köze nem volt a szocialista irodalomban gyakran idealizált munkáshősökhöz. Proletárnak proletár, de nincs benne semmi forradalmi, nem akarja megváltoztatni a magyar társadalmat, csak boldogulni szeretne a maga módján. Igaz, a szerelmi élete azért kissé más, mint egy átlagos lakatosé, hiszen a választottja egy olyan nő, aki egyrészt festőművész, és ha ez még nem volna elég, hát „polgári származású” – tudom, ez ma már megmosolygató, de ez nem Kertész hibája... Makra és a nő kapcsolata lehetetlennek tűnik, mégis mindketten küzdenek egymásért, ami Makra részéről valamiféle lázadás a szocialista társadalmi normák ellen. A tragikusan záruló regény bemutatja, hogy az államhatalom hogyan avatkozik bele az emberek magánéletébe, és ez a burkolt rendszerkritika hozzájárult a regény sikeréhez. S persze az egyedi és jellegzetes stílusa is: a hosszú, összetett mondatok, a részletes leírások és a mélylélektani ábrázolások megemelték a szöveget, és ez a stílusért a szocialista realizmus egyszerűbb és közérthetőbb nyelvezetétől. Ez nagyban szerepet játszott abban, hogy a Makra című regény kitűnjön a kortárs irodalmi alkotások közül. Kertész ismert író lett, háromszor ítélték oda neki a József Attila-díjat, kitüntették Kossuth-díjjal, a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével, a Magyar Érdemrend parancsnoki keresztjével, és még a szülővárosa, Budapest is a díszpolgárává választotta. Amit a főváros utóbb megvont tőle.

És ennek az volt az oka, hogy Kertész ezt írta az Amerikai Népszavában: „A magyar genetikusan alattvaló. József Attila talált mentséget: »ezer éve magával kötve, mint a kéve sunyít, vagy parancsot követ.« De ez nem mentség arra, hogy a magyar a legsúlyosabb történelmi bűnökért sem érez egy szikrányi lelkiismeret furdalást, hogy mindent másra hárít, hogy mindig másra mutogat, hogy boldogan dagonyázik a diktatúra pocsolyájában, rőfög és zabálja a moslékot, és nem akar tudni róla, hogy le fogják szűrni. Hogy se tanulni, se dolgozni nem tud és nem akar, csak irigyelni, és ha módja van legyilkolni azt, aki munkával, tanulással, innovációval viszi valamire”.

A „genetikusan alattvalót” valóban úgy lehet értelmezni, hogy „genetikailag alattvaló”, ami maga a fajelmélet – volna, ha Kertész nem igazította volna helyre saját magát. Ő maga is érzékelte, hogy nemcsak pontatlanul, hanem bűnösen rosszul fogalmazott, ezért elmagyarázta később, hogy a „genetikusan alattvaló” nála nem fajelméleti fejtegetést jelent, hanem történelmi értelemben vett determinációt.

De hiába, nem volt kegyelem. Félreértették, amit írt, hiszen tényleg volt mit félreérteni rajta. De bírálói az író mentegetőző, magyarázó szavait meg sem hallották, sőt meg sem akarták hallani. Nekiestek, és úgy tépték, mint a kiéhezett vadállatok. Nem volt belátás, nem volt megértés, csak ordítás, höbörgés és veszettség. Persze, Kertész hibázott, ezt mindenki tudja – de micsoda egy társadalom az, amely magát kereszténynek hazudva megbocsátás nélkül taszít ki magából egy olyan embert, aki maga is belátta, hogy életében egyszer rettenetesen rosszul fogalmazott?

Kertész Ákos nyolcvanévesen menedékgot kért Kanadától, és Kanada a menedékgot megadta – ez azért mindent elmond arról az országról, ahonnan Kertész Ákosnak menekülnie kellett.

Kácsor Zsolt

Kép: Népszava, 2022. dec. 23.

(Forrás: <https://www.arcanum.com/hu/>)

Temetői nyitvatartás

A vasárnapi és pénteki nyitvatartás évszaktól függetlenül 9.00–12.00-ig. Hétfőtől csütörtökig április 01. és október 14. között 9.00–16.00-ig, október 15. és március 31. között 9.00–12.00-ig látogatható. Zsidó és állami ünnepeken zárva van, az állami ünnepeken vagy a hivatalos nyitvatartási időtől eltérő időpontokban a temető gondnokával történő megállapodás alapján látogatható.

Csalószki István temetőgondnok elérhetősége: 06-20-4977-532

SÓFÁR

a Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata

Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6.

E-mail: sofarnyzsh@gmail.com Tel./fax: (36)-42-417-939 Web: www.sofar-ujzag.hu

Tördelés, nyomtatás: Gprint Iroda (4400 Nyíregyháza, Szarvas u. 37/A)

Számlaszám: OTP 11744003-20331427

Lapalapító és fotók: Tóth-Ábri Péter

Szerkesztő: Kertész Gábor

Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség

A MAZSIHISZ technikai száma 0358

A lap MAZSÖK támogatásból valósult meg.